

İNSANCIL KÖPEK POPÜLASYONU YÖNETİMİ

ICAM Koalisyonu

İçerik

Giris	03
ICAM	03
Terminoloji	05
Açıklamalar	05
A. İlk verileri toplama ve değerlendirme	07
Yerel köpek popülasyonunun değerlendirilmesi	07
çok paydaşlı bir kurul oluşturmak	07
B. Köpek popülasyonu yönetimine ilişkin unsurlar	08
Köpek popülasyonu boyutlarını etkileyen faktörler	08
İnsanları popülasyonun kontrol edilmesi konusunda motive eden faktörler	10
C. Kapsamlı köpek popülasyonu yönetimine unsurlar	12
Eğitim	12
Yasama	12
Kayıt ve Tanımlama	13
Sterilizasyon ve gebelik önleme	14
Bakımevleri ve sahiplendirme merkezleri	15
Ötenazi	16
Kaynaklara erişim kontrolü	16
Kaynaklara erişim ve sürdürülebilirlik	16
D. Müdahalenin tasarlanması	17
Kaynaklara erişim ve sürdürülebilirlik	17
Amaçlar, hedefler ve faaliyetler	17
Hayvan refahı için standartların belirlenmesi	17
E. Uygulama, izleme ve değerlendirme	19
Uygulama	19
İzleme ve Değerlendirme	19
Elk A: Köpek popülasyonu yönetim ihtiyaçlarının değerlendirilmesine yönelik araçlar	20
Elk B: çok paydaşlı bir kurul oluşturmak	22

Ön kapak: İstanbul'da yasadışı bir geçici barmaktaki sokak köpekleri, D Bowles/RSPCA

Koalisyonu İnsancıl Köpek Popülasyonu Yönetimi Kılavuzu

Uluslararası Refakatçi Hayvan Yönetimi Koalisyonu (International Companion Animal Management Coalition -ICAM Coalition), World Society for the Protection of Animals (WSPA), Humane Society International (HSI), International Fund for Animal Welfare (IFAW), Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) International, Universities Federation for Animal Welfare (UFAW), World Small Animal Veterinary Association (WSAVA), ve Alliance for Rabies Control (ARC) temsilcilerinden oluşan dernekler arası bir guruptur. Bu grup, köpek popülasyonu yönetimine dahil olan hükümet organları ile Sivil Toplum Örgütleri için bu dokümanı yayınlamıştır. Bu dokümanın amacı köpek popülasyonu ihtiyaçlarının nasıl değerlendirileceği ve popülasyonun en uygar şekilde yönetilmesinde en etkin ve kaynakların en verimli kullanıldığı en kaynak verimli yaklaşıma nasıl karar verileceği konusunda yardımcı olmaktır.

Köpek popülasyonu yönetiminden yerel ve merkezi hükümet sorumludur. Hayvan sağlığı ile ilgili Sivil Toplum Örgütleri, uygun finansman ve kaynaklarla sözleşmeye bağlı anlaşmalarla sağlandığı durumlar dışında yetkili makamların tüm sorumluluğunu üstlenmeye cesaretlendirilmemeli ya da buna çalışmamalıdır. Bununla birlikte, hayvan sağlığı ile ilgili Sivil Toplum Örgütleri hükümetin stratejisini yönlendirme ve desteklemede önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle bu tür örgütlerin kapsamlı bir stratejinin tüm bileşenlerini anlaması önemlidir.

İstanbul'da sokak köpeklerini besleyen gönüllü .

Bölübaşı/EHKOD

Giriş

Başboş köpekler bir dizi sağlık sorunu ile karşı karşıya kalabilmektedir; bunlar arasında:

- kötü beslenme
- hastalık
- trafik kazalarında yaralanma
- kavgalarda yaralanma
- yerli sakinler tarafından kötü muamele

Popülasyon kontrol çalışmaları aynı zamanda önemli sağlık sorunlarına neden olabilir; bunlar arasında:

- striknin zehirlenmesi, elektrik akımıyla öldürme ve boğulma gibi insanlar tarafından öldürülme
- acımasız yakalama yöntemleri
- kötü donanımlı ve kötü işletilen barınaklar

Herhangi bir köpek nüfusu içinde farklı sahiplik kategorileri bulunacaktır:

- hareketleri sınırlanan sahipli köpekler
- dolaşmasına izin verilen sahipli köpekler
- sahipsiz köpekler

İstanbul'da bir belediye barınağındaki köpekleri besleyen gönüllü.

D Bowles/RSPCA

Hem kontrollü hem de başboş köpeklerle ilgili sağlık sorunları bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu doküman kapsamında, köpek popülasyonu yönetiminin amaçları aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“gerekli görüldüğünde popülasyon büyüklüğünün azaltılması da dahil olmak üzere, başboş köpek popülasyonlarının ve bunların neden olabileceği risklerin yönetimi”

Her ne kadar köpek popülasyonunun azaltılması gerekli görülsede, bu bir ölçüde öznel olacaktır. Her durumda başboş köpeklerle müsamaha göstermek isteyenler olabileceği gibi, istemeyenler de olacaktır. Örneğin, kamu ve hükümet makamlarının bazı üyeleri başboş köpek popülasyonuna bağlı olarak halk sağlığı ve güvenlik sorunları konusunda endişe duymaktadır; bunlar:

- insanlara ve diğer hayvanlara geçen hastalıklar (zoonozlar)
- saldırgan davranışlardan kaynaklanan yaralanma ve korku
- gürültü ve kirlilikten duyulan rahatsızlık
- çiftlik hayvanlarının yenmesi
- trafik kazalarına neden olma

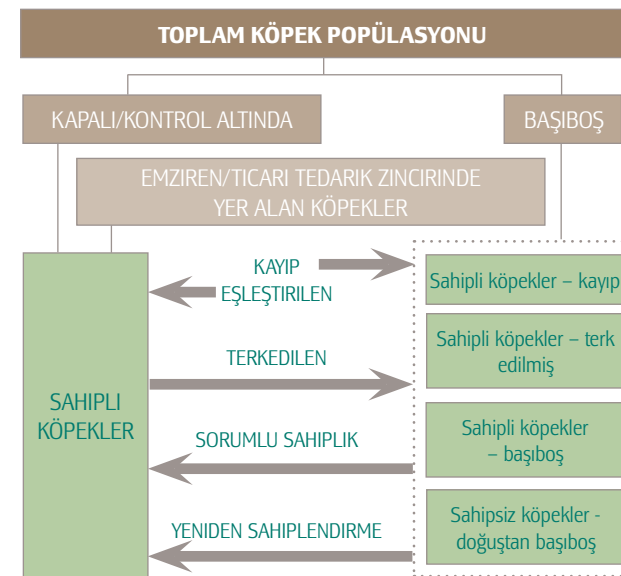
Öte yandan, bazı ülkelerde başboş köpekler, yerli halk tarafından sınırsızca dolaşmalarına izin verilen değerli hayvanlar olabilmektedir. Bunların sayısının azaltılması gereksiz olabileceği gibi, istenmiyor da olabilir; ancak popülasyonun rahatı ve sağlığının iyileştirilmesi ve zoonotik risklerin azaltılması faydalı ve arzu edilir olarak görülecektir.

Başboş bir köpek sahipli olabileceği gibi sahipsiz de olabilmektedir. Köpeğin diğer topluluk üyeleri tarafından bir sorun olarak görülmesini önlemek sahibinin sorumluluğundadır. Bu doküman, her iki köpek kategorisine (sahipli ve sahipsiz) yönelik yönetim seçeneklerini ele almaktadır.

Terminoloji

Toplam köpek popülasyonu Şekil 1'de görüldüğü gibi kapalı, başboş ve sahipli köpekler gibi bölümlere ayrılabilir.

Şekil 1 – Toplam köpek popülasyonunun alt popülasyonları;

İstanbul'da bir belediye barınağındaki köpekler.

D Bowles/RSPCA

Açıklamalar

Başboş köpek

doğrudan kontrol altında olmayan ya da fiziksel bir engelle sınırlandırılmamış olan köpektir. Bu hem sahipli hem sahipsiz başboş köpekleri kapsamakta olup, köpeğin bir sahibi' ya da koruyucusu' olup olmamasının önemi yoktur; aslında Türkiye'de başboş olarak tanımlanan köpeklerin büyük bölümünün sahibi yoktur ancak günün tamamında ya da bir kısmında kamu mülkiyetinde dolaşmalarına izin verilmektedir.

Sahipli köpek

birilerinin bunun kendisine ait olduğunu söylediği ya da üzerinde hak iddia ettiği köpektir. Bu, onun sorumlu olarak sahiplenilen köpek olduğu anlamına gelmez. Türkiye'de sahipli köpekler kişi tarafından tutulabildiği gibi, sokaklara da bırakılabilmektedir. Birden fazla kişinin sahiplik iddiasında bulunduğu durumlar olabilir. Bu tür köpekler zaman zaman halka ait köpekler olarak adlandırılır.

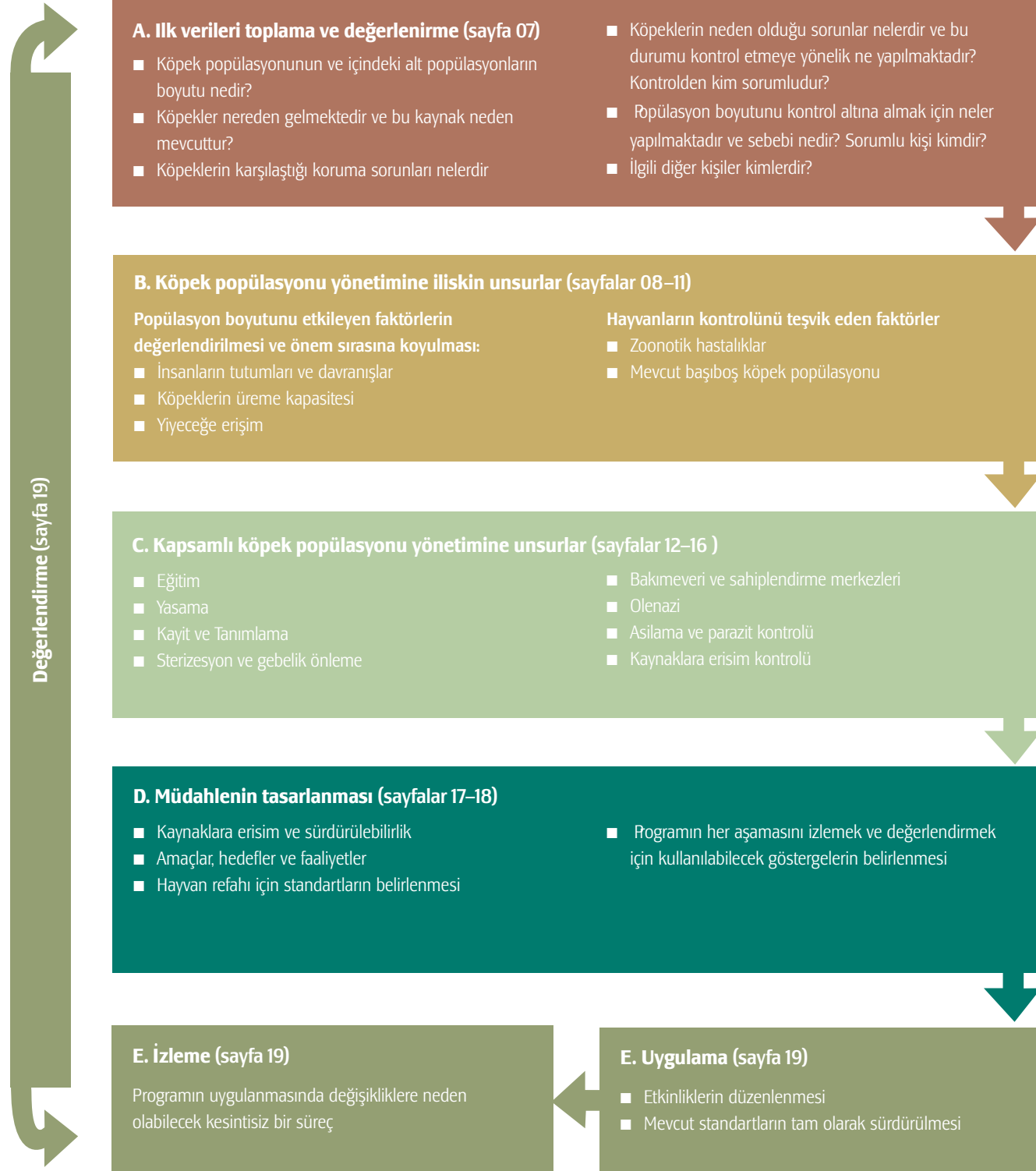
Sorumlu hayvan sahipliği

hayvanlarının tümü ve bunların yavruları için yeterli ve uygun bakımı sağlamakla görevli sahiplerin olmasıdır. Bu tür bir "bakım görevi", sahiplerin bir köpeğin kendi ortamında kabul edilebilir bir sağlık ve rahatlık düzeyinde bakılması için gerekli olan kaynakların, yeterli miktarda (örn. gıda, su, sağlık hizmetleri ve sosyal etkileşim) sağlanmasını gerektirir. Bu bakımdan, Five Freedoms¹ yararlı bir rehberdir. Sahipleri aynı zamanda köpeklerinin halk ve diğer hayvanlar için neden olabilecekleri olası riskleri azaltma sorumluluğuna sahiptirler. Bazı ülkelerde bu yasal bir gerekliliktir.

¹ Açlık ve susuzluktan korunma; huzursuzluktan korunma; ağrı, yaralanma veya hastalıktan korunma; normal davranış sergileme özgürlüğü; korku ve acıdan korunma (FAWC -<http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>)

İçerik

Bu belge aşağıda açıklanan yapıyı takip etmektedir:

A. İlk verileri toplama ve değerlendirme – Karşı karşıya kaldığınız sorunu anlama

Köpek popülasyonu yönetim programına başlamadan önce, köpek popülasyonu dinamiklerinin anlaşılması ve objektif olarak ölçülmesi önemlidir. Bu yaklaşım, nihai yönetim programının, tüm köpekler ya da her durum için tek bir geniş kapsamlı müdahale kullanılmasından çok yerel köpek popülasyonu karakteristiklerine göre uyarlanmasını sağlamaktadır.

Köpek popülasyonu yönetim ihtiyaçlarının değerlendirilmesine yönelik araçlar

Değerlendirmeler üzerinden dikkatle araştırılması gereken ana sorular aşağıdaki gibidir:

1. Köpek popülasyonunun ve sahipli ya da sahihsiz, kapalı ve başıboş köpekler olmak üzere içinde bulunan kategorilerin şu andaki boyutu nedir ve bunlar nerede örtüşür? Bu köpeklerin karşı karşıya kaldığı ana sağlık sorunları nelerdir?
2. Başıboş köpekler nereden geliyor? Bu köpeklerin kaynağı nedir ve bu kaynaklar neden mevcut bulunuyor? Yönetim stratejileri bu ana kaynaklara odaklanarak gelecekteki istenmeyen başıboş popülasyonunu azaltmayı hedeflemelidir.
3. Köpek popülasyonunu kontrol etmek için hem gayri resmi hem de resmi olarak şu anda neler yapılmaktadır ve neden?
 - a. Yapılmakta olan şeylerin neler olduğunun anlaşılması mevcut kaynakların ve kontrol önlemlerinin iyileştirilmesini ve temel oluşturmasını sağlayabilir. Bu aynı zamanda yeni müdahalelerin, mevcut önlemlerin yerini alması ya da onları tamamlamasından çok onlarla çatışmamasına yardımcı olmaktadır.
 - b. Başıboş köpek popülasyonunu kontrol etmek kimin sorumluluğudur? Sivil Toplum Örgütleri, popülasyon yönetiminin etkin unsurlarını sağlayabilir ancak bunu yapmak için yetkili makamlar tarafından desteklenmeli ya da yönlendirilmelidir.
 - c. Yerel halk ve makamların endişelerini ve görüşlerini dinler, bunların ele alınması projenin sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.

Bu süreç içerisinde ilgili tüm paydaşlarla görüşülmesi; kişilerle yalnızca görüşülmesi değil fakat onların görüşlerinin dikkate alınması ve gelecekteki müdahalenin tasarlanması ve yönlendirilmesinde düşüncelerinden faydalanılması önemlidir. Bu paydaşların katkıda bulunmaları konusunda yüreklendirecek ve programın başarısını kaçınılmaz şekilde arttıracaktır.

Çok katılımcı bir kurul oluşturmak

İkirlere başvurmak üzere tarafları bir araya getirmek sorumlu Hükümet makamlarının görevi olmalıdır. Bununla birlikte, bunu yapmada isteksiz olmaları ya da yapamamaları durumunda, STÖ kendileri bir çalışma grubu oluşturarak kararları ilgili makamlara bildirebilir.

Aşağıda görüşlerine başvurulacak muhtemel tarafların bir listesi bulunmakta olup, * işaretli olanlar kurulun minimum gerekliliği olarak önerilir:

- **Hükümet** – genellikle yerel olup, programın ulusal olması durumunda politika ve tüzükler ile kilit paydaşlarla ilgili olarak merkezi de olacaktır. *
- **Veterinerler topluluğu** – ulusal idari makam, veterinerlik meslek birliği, özel pratisyen grupları ile üniversitelerin veterinerlik bölümleri*
- **STÖ toplulukları** – hayvan rahatlığı, hayvan hakları ile hayvan sağlığına ilişkin konularda yerel, ulusal ve uluslararası*
- **Hayvanları koruma, besleme ve sahiplendirme topluluğu** – hükümet/belediye çalışmaları ile özel/STÖ*
- **İlgili deneyime sahip akademik topluluklar** örn. hayvan davranışları, veterinerlik bilimi, sosyoloji, ekoloji ve epidemiyoloji
- **Meclis üyeleri** – yasama ve yürütmeden sorumlu bölümler. *
- **Eğitmenler** – okullarda ve üniversitelerde
- **Yerel basın** – eğitim, halkın dikkatinin çekilmesi ve yerel destek için
- **İlgili sorumluluklara sahip uluslararası makamlar** – Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü (OIE) ve dünya genelindeki veteriner birlikleri.
- **Yerel toplum liderleri/temsilcileri***
- **Yerel toplum** – köpek sahipleri ile köpek sahibi olmayanlar

B. Köpek popülasyonu yönetimine ilişkin unsurlar – Neye öncelik verilmelidir? En büyük etkiye sahip olan hangisidir? Bu faktörler ele alınırken neler göz önünde bulundurulmalıdır?

İlk değerlendirmenin tamamlanması bölgesel duruma ilişkin verileri ve anlaşılmasını sağlayacaktır. Bir sonraki aşama en önemli olan ve bu nedenle yönetim programında öncelik verilmesi gereken faktörlerin vurgulanmasıdır. Ele alınması gereken öncelikli faktörlerin vurgulanması, kaynakların geniş kapsamlı bir sorun üzerinde önemli bir etkisi olmayacak konulara harcanmasını önleyecektir.

Aşağıda köpek popülasyonu yönetiminde öncelikli olan faktörlerin bir listesi yer almaktadır; bunlar popülasyon boyutunu etkileyen unsurlar (1-3) ile popülasyonu kontrol etme konusunda bireyleri etkileyen ya da motive eden faktörler (4-5) olarak ayrılmıştır. Bununla birlikte, belli durumlarda diğerleri de faydalı olabilir ve bunun etkilerinden çok, hem hedef topluluk hem de başıboş köpek popülasyonunun nedenleri üzerinde odaklanmak önemlidir.

Köpek popülasyonu boyutlarını etkileyen faktörler:

İnsanların tutum ve davranışları

Amaç – sorumlu sahiplik /yeterli korumayı teşvik etmek.

İnsan davranışı belki de köpek popülasyonu dinamikleri arkasındaki en güçlü kuvvettir. Sorumlu ve ödüllendirici insan-hayvan etkileşimlerinin teşvik edilmesi, hem hayvan refahının iyileştirilmesine hem de pek çok başıboş köpek kaynağının azalmasına yol açacaktır. Sahipli köpek popülasyonu hem başıboş köpeklerin belirgin kaynaklarından biri olarak gösterilebileceği gibi, aynı zamanda, pek çok kez, refah açısından, önlenilecek zararlara uğrayan bir nüfustur; insanların köpeklere davranışı bu sorunların altında yatan en önemli nedenlerden birisidir. Bu faktörün ele alınması sırasında göz önünde bulundurulması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

- İnsanların köpeklere karşı davranışlarını etkileyebilen yerel inanış ve yargılar. Örneğin, kısırlaştırmanın köpeklerde olumsuz davranış değişikliklerine neden olacağı yönündeki inanışlar eğitim ve toplumdaki kısırlaştırılmış köpeklere örnek gösterilerek ele alınabilir, bunun sonucunda sahiplerinde kısırlaştırmaya yönelme tutumları özendirilebilir.
- İnsan davranışlarındaki tutarlılık hakkında mesajlar verilmesi; müdahale sorumlu ve ödüllendirici insan-hayvan etkileşimlerini özendirir. Örneğin, saygılı ve özenli köpek bakımının sergilenmesi, yerel nüfus içerisinde empatik ve saygılı tutumların özendirilmesine yardımcı olacaktır.
- Din ve kültür: dini ya da kültürel yorumların olası müdahaleleri nasıl engelleyeceği ya da nasıl etkileyeceğinin incelenmesi sürecine dini temsilciler ve toplum liderlerinin dahil edilmesi.
- Hedef kitleniz için insan davranışlarının özenle değiştirilmesine yönelik müdahalelerin uyarlanması, farklı yaş/kültürler için farklı metodolojiler gerekecektir.
- Hayvan davranışı genellikle başarının kilit faktörü olduğundan,

sahiplerin müdahalelerin yalnızca farkında olması değil fakat aynı zamanda bunları anlaması ve ilgili tüm alanlarına dahil olması önemlidir (bkz. durum çalışması 1).

DURUM ÇALIŞMASI 1

Köpek popülasyonun yönetimini etkileyebilecek insan tutumlarına örnekler

2004 yılında Çin’de IFAW ve One Voice, vatandaşların %76’sının kısırlaştırmayı acımasız olarak değerlendirdiğini ortaya çıkaran bir anket düzenledi. Alınan sonuç, kısırlaştırma yöntemi ile üreme kontrolünü içine alan bir müdahalenin başarılı olabilmesi için kapsamlı eğitim ve görüşmelerin gerekli olacağına dikkat çekmiştir. Benzer bir duruma Zanzibar’da rastlanmıştır; WSPA ve belediye tarafından kısırlaştırma müdahalesi başlatılmıştır, bu oldukça yavaş başlamış ve çok az hayvan sahibi hayvanlarının kısırlaştırılması konusunda istekli olmuştur. Bununla birlikte, önceden planlanmış birkaç aylık eğitim, kilit toplum liderleri ile yapılan görüşmeler ve sağlıklı kısır hayvan örnekleri insan tutumlarında değişiklik olmasını sağlamış ve insanlar hayvanlarının kısırlaştırılmasını talep etmeye ve bunun için hayvanlarını getirmeye başlamıştır.

Denizli’de bir belediye kliniğindeki sokak köpeği ve yavruları.

Popülasyonun üreme kapasitesi

Amaç - arz talep’ dengesini kurmak, bunun sonucunda doğan köpek türü ve sayısı, fazlalık olmaksızın halk tarafından istenen sayı ve türle eşleşir ve bu da sahipsiz ve başıboş köpeklere bir son verebilir.

İstenmeyen başıboş köpek popülasyonunun insancıl şekilde azaltılması için genellikle fazlalık popülasyonunun azaltılması gerekir. Bu fazlalık, sahipsiz, sahipli ya da kasten yavrulanan köpeklerden kaynaklanabilmektedir. Bu nedenle arz ve talep kontrolünün, üç kategorinin tümünü göz önünde bulundurması gerekmektedir.

a. Üremenin azaltılması- Kısırlaştırma yoluyla üreme kapasitesinde azaltma sağlanabilir ancak hedef köpek nüfusunun dikkatle seçilmesi önemlidir:

i. En başarılı şekilde üreyen köpekler:

Popülasyonun üreme hızının en etkin şekilde azaltılması için, hangi köpeklerin köpek yavruları doğurduğu ve bunlara erişkinlik dönemine kadar başarılı şekilde baktığını değerlendirmek önemlidir. Bazı çalışmalar, popülasyonun, grup içerisindeki başarılı yavrulamadan çok sürekli göçle korunduğunu açıklamıştır. Pek çok vakada, yalnızca insanlar tarafından belli seviyede doğrudan özen gösterilen köpeklerin başarılı şekilde üreyebildiği varsayılmaktadır. Genellikle, sahipsiz başıboş köpek popülasyonları içerisinde köpek yavrularının ölüm oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

ii. Yavrularının başıboş köpekler olması oldukça kuvvetli ihtimal olan köpekler:

Yavrularının terk edilmesi çok muhtemel olan bazı belli köpek popülasyonları olabileceğini göz önünde bulundurmak önemlidir. Bu durum, eğitim, kamusal ve kurumsal tutumlar ile farklı alanlardaki sosyoekonomik koşulların bir sonucu olabilecek, sorumlu sahipliğin farkına varılması ve kabul edilmesi ile ilişkilendirilebilir.

iii. Dişi köpekler:

Müdahalede ana çabanın dişi köpeklere odaklanması oldukça akla yatkındır çünkü genellikle üreme kapasitesinde sınırlayıcı faktör dişilerdir. Dişilerde, her bir kısırlaştırma işlemi, genel üreme kapasitesinin azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Kısırlaştırmada yetişkin erkeklerden sonra gelen öncelikli grup genç erkekler olarak düşünülebilir. Erkekler en azından aşılanmalıdır.

b. Ticari kaynağın azaltılması – köpek besleme:

Yetiştirme çiftlikleri ya da evcil hayvan dükkanları gibi ticari köpek kaynaklarını göz önünde bulundurun. Bunlar yeterince sosyalleşmemiş ve sağlıklı köpek yavrularının doğmasına neden olmaktadır. Denetimler ile yasama ve yürütme bileşimi bu işletmelerin şartlarını iyileştirebilir. Ayrıca satış yerlerinin de bakım ve köpek sahiplerinin sorumlulukları konusunda uygun tavsiyeler alması gerekmektedir. Yeni hayvan sahiplerinin yeni bir evcil hayvan satın alırken, sahiplendirme merkezleri seçeneği dahil olmak üzere kendilerine sunulan seçenekleri bilmelerini sağlamak için eğitimden faydalanılabilir. Sosyal ve sağlıklı bir yavru beklentilerini karşılayabilmeleri için de bunu bilmeleri gerekmektedir.

Kaynaklara erişim

Amaç - köpeklerin başıboş gezmelerini özendirecek kaynaklara erişimin azaltılması ve yerel başıboş köpek popülasyonunun azaltılması için yerel kaynakların kullanılması.

Köpekler genellikle hane sınırları içerisinde sahipleri tarafından ya da başıboş gezerken kamu mülkiyeti üzerinde sağlanan yiyecek, su ve barınak imkanına sahip olurlar. Kamu mülkiyeti üzerindeki kaynaklara erişimin değiştirilmesi, bir yandan fırsatçı başıboşluktan vazgeçilirken diğer yandan da bu kaynaklara bağımlı yaşayanların hayatta kalma olasılığını azaltarak başıboş köpek popülasyonunu etkileyecektir.

Bu faktörün ele alınması sırasında göz önünde bulundurulması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

- Halka açık alanlardaki çöplerin azaltılması gibi kaynaklara erişimin azaltılması.
- Çöp toplamada iyileşme insanlarla, başıboş köpekler arasında olumsuz olması muhtemel etkileşim noktasını azaltabilecektir.
- Türkiye’de belli bölgelerde, ana kaynak amaçlı beslemeden ziyade insanlar tarafından doğrudan temin edilen yiyecekler olacaktır. Eğitim, bu davranış üzerinde oldukça önemli bir rol oynayacaktır.
- Belli bölgelerde kaynaklara erişimin değiştirilmesi, köpek popülasyonunun yayılmasını değiştirmek için kullanılabilir. Örneğin, insanların başıboş köpekleri görmek istemediği bir park alanı, hayvan korumalı çöp kutularının kullanılması ve insanların bu alanlarda köpek beslememek konusunda eğitilmesi gibi yöntemlerle erişimin ortadan kaldırılması ile korunabilir.

İnsanları popülasyonun kontrol edilmesi konusunda motive eden faktörler:

Zoonotik hastalıklar (evcil olmayan hayvanlardan insanlara geçebilen hastalıklar).

Amaç – köpek popülasyonunun insan sağlığı ve diğer hayvanların sağlığına yönelik olarak taşıdığı risklerin azaltılması.

Zoonotik hastalıklar, özellikle halk sağlığından sorumlu olan yerel ve merkezi hükümetin başıboş köpek popülasyonlarına ilişkin endişelerinin ana nedenidir. İnsanlara bulaşmasında köpeklerin en yaygın taşıyıcı olduğu kuduz ölümcül bir hastalık olduğundan, köpek popülasyonu yönetiminin ana devindiricisi kuduz kontrolüdür. Şu anda Türkiye’de, kuduz hastalığının azaltılması için Avrupa Birliği programı kapsamında kullanılmakta olan kontrol önlemleri bulunmaktadır:

- Zoonotik kontrolün önemi, halk sağlığı görevlileri gibi ilgili paydaşlar tarafından önemsiz gösterilmemelidir.
- Zoonozlar, halk için bir sorun teşkil etmekte ve insanlar kuduz gibi zoonotik hastalık korkuları nedeniyle zaman zaman köpeklerle acımasızca davranabilmektedir. Bu nedenle zoonozların kontrol edilmesi ve halka bu kontrolün somut kanıtlarının sunulması (örn. Fethiye’de olduğu gibi tasmalar), bu köpeklerle duyulan güvenin artmasında ve saldırgan davranışların azalmasına yardımcı olabilir.

- Bazı durumlarda, halkın güveninin yeniden kazanılması için öncelikle zoonotik kontrolün iyileştirilmesi ve daha sonra da kısırlaştırma ve sağlık hizmetlerinde iyileştirme gibi köpek popülasyonu yönetiminin diğer öğeleri ile devam edilmesi önerilmektedir.
- Herhangi bir popülasyon yönetimi müdahalesine dahil olanlara zoonotik hastalık bulaşması riski göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, kuduz hastalığına yenilmiş köpekler, semptomların görülmeye başlamasından iki hafta öncesine kadar salyalarında virüs salgılayabilirler. Bu nedenle köpeklerin yakın çevresinde çalışan tüm personele yeterli eğitim ve ekipman sağlanmalı ve kendilerine uygun koruyucu ilaçlar verilmelidir.

Mevcut başıboş köpek popülasyonu

Amaç- mevcut başıboş köpek popülasyonunun topluma açısından taşıdığı risklerin azaltılması ve mevcut başıboş popülasyonun refahının önlenmesi refahının beklenen düzeyin altında olmasının önlenmesi.

Mevcut başıboş köpek popülasyonu insan-hayvan çatışmalarına yol açabilir ve açık bir hayvan refahı sorunu oluşturabilir. Bu popülasyonu ele almada en iyi yöntem, tam olarak yerel insan topluluğu ile köpek popülasyonu arasındaki ilişkiye dayandırılmasıdır. Bu faktörün ele alınması sırasında göz önünde bulundurulması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

- İnsan-hayvan çatışmasının tam olarak nerede ve neden meydana geldiğinin tanımlanması önemlidir. Aslında

çatışmalardan bir kısmının, ısıрма önleme eğitimi ya da köpek girmeyen alanların oluşturulması gibi popülasyonun azaltılmasına yönelik olanlar dışındaki yöntemlerle çözülmesi mümkün olabilir.

- İnsan-hayvan çatışması ve refah sorunlarında sıklıkla sahipsiz başıboş köpek popülasyonun suçlanmakta iken gerçekte bu başıboş köpeklerin pek çoğu aslında sahipli ya da önceki sahipleri tarafından terk edilmiş olabilmektedir. Sorumlu hayvan sahipliğinin iyileştirilmesi ile köpeklerin kayıt altına alınması ve tanımlanmasına başlaması bu sorunun üstesinden gelinmesinde kullanılabilir.
- Sahipsiz başıboş köpekler için, bölge halkına sorumlu sahiplik imkanı sağlayacak bir sahiplendirme potansiyeli bulunabilir. Örneğin, köpekler Bodrum, Fethiye, İstanbul ve Bursa gibi merkezlerde sahiplendirilmiştir. Ancak bir sahiplendirme merkezinin özenle yönetilmesi gerekmektedir aksi takdirde kendi içinde refah sorunlarına neden olabilecektir. Sahiplendirme merkezlerinin işletilmesi oldukça pahalı ve zaman alıcı olabilir bu nedenle işletmeye alınmasından önce bu merkezler yaratıcı alternatifler araştırılmalıdır.
- Türkiye’nin doğusunda bölgesel sahiplendirme potansiyeli oldukça düşüktür. Bu durumda köpeklerin refahı konusu ele alınmalıdır. Pek çok durumda, bu köpeklerin beklenen düzeyde olmayan refahı ve kamu baskısı bu hayvanların başka yere götürülmesini gerektirecektir. Bu hayvanların hastalanması, yaralanması veya saldırganlık gibi belli davranış sorunlarının olması durumunda, Türkiye’deki Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında izin verilmiş olan ötenazi en iyi çözüm olabilecektir.
- Bu hayvanların refah durumunun genelde iyi olması durumunda ve yerel halkın bu köpekleri hoş görmesi halinde, bu köpek popülasyonunun yerinde kontrol edilebilmesi için önlemler başlatmak mümkün olabilir. Bu popülasyonun kuduz hastalığı taşımamalarını sağlamak için aşılanması, yaralanan ya da hastalananların toplanması veya saldırgan davranışlar sergileyenlere ötenazi için ambülans kullanılması ve çöp toplama ve iyi çit malzemeleri ile köpek girmeyen alanların korunması, yerinde kontrol kombinasyonu olarak kullanılabilir. Bunlar, bu popülasyon sorununun üstesinden gelecek önlemlerle birlikte kullanılmalıdır.

- Ne yazık ki Türkiye’de halen hasta köpekler seçilerek insanlık dışı yöntemlerle öldürülmektedir. Bu, Hayvanları Koruma Yasası kapsamında yasadışı ve insanlık dışı olmasının yanı sıra köpek popülasyonunun kontrolünde iyi bir yöntem değildir. Bu yöntem hayvanların kaynağına yönelik değildir, bu nedenle defalarca ve sürekli olarak kullanılması gerekecektir. Bu yöntem sık sık yerel halkın baskılarıyla karşılaşmaktadır. Kullanılan insanlık dışı yöntemlerin aynı zamanda zehirleme gibi rastgele olması durumunda evcil hayvanlar hatta insanlar gibi hedef olmayan türler de risk altında olacaktır. Bunun kuduz hastalığı vakalarının azaltacağını gösteren herhangi bir kanıt yoktur (bakz. durum çalışması 2). Kuduz önleme programlarının hasta hayvanları seçim yapmaksızın öldürdüğü bilinen makamlar tarafından yönetilmeleri halinde köpek sahiplerinin bu programlara katılma konusundaki cesaretini kırılabilir. Ayrıca bazı vakalarda, hasta hayvanların topluca öldürülmesinin, kurtulan hayvanların boş bölgelere dağılmasına neden olabileceği ve bunun sonucunda da kuduz hastalığı riskinin artabileceği öne sürülmektedir. Ayrıca hasta hayvanların topluca öldürülmesi sonucu popülasyonda meydana gelecek ani azalmalar, kalan hayvanlar için kaynaklara daha rahat erişim sağlayacak ve bu da üremede artışa ve öldürülen hayvanların yerine hızlı şekilde yenilerinin gelmesine yol açacaktır.

Bölükbaşı/EHKDD

İstanbul sokaklarındaki sokak köpekleri.

DURUM ÇALIŞMASI 2

Kuduz kontrolünde hasta hayvanların toplu olarak öldürülmesinin etkisizliğine örnek

Flores, daha önce kuduz hastalığına karşı tecrit edilmiş olan ve en az 113 insanın ölümü ile sonuçlanmış bir köpek kuduz hastalığı salgını yaşamış bir Endonezya adasıdır. Bu olay, 1997 Eylül ayında Solawesi’ye özgü kuduz hastalığı taşıyan üç köpeğin ithali ile başlamıştı. Yerel makamlar 1998 yılı başlarında hasta köpekleri toplu olarak öldürmeye başladı. Kuduz hastalığının görüldüğü yerlerde köpeklerin yaklaşık %70’i o yıl içinde öldürülmüştü yine de o sıralarda Flores’de halen köpeklerin taşıdığı kuduz hastalığı görülüyordu (Haziran 2004).

Windianingsih ve arkadaşları (2004) *Flores Adasındaki Kuduz hastalığı Salgını (1998-2003)* Journal of the Medical Association of Thailand, 87 (11), 1-5

Etkili bir köpek popülasyonu yönetimi programı kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir. Program genel olarak köpek popülasyonu yönetiminden sorumlu yerel makamlar tarafından koordine edilmelidir. STÖ, programı destekleyebilecekleri ve en çok fark yaratacak alanları tanımlamak için yetkili makamlarla birlikte çalışmalıdır. Tüm faaliyetler, başlangıçtaki ihtiyaçlar değerlendirmesinde tanımlanan öncelikler esas alınarak seçilmelidir. Aşağıdaki bölümde kapsamlı köpek popülasyonu kontrol programının bir parçasını oluşturabilecek unsurları özetlemektedir.

Eğitim.

İnsan davranışı köpek popülasyonu üzerinde oldukça etkili bir faktör olduğundan, eğitim, uzun vadede kapsamlı yönetimin en önemli unsurlarından birisidir. Eğitim, popülasyon yönetiminde köpek sahipleri arasında daha fazla sorumluluk almayı ve hayvanların bakımı ve refahının sağlanmasını özendirir. Bununla birlikte, programın farklı aşamalarında vurgulanması önemli olan belli eğitim mesajları olabilir (örn. ısırma önleme; köpeklerin seçimi ve bakımı, köpek sahipliğinde gerçekçi beklentiler, koruyucu işlemlerin öneminin tanıtılması, normal ve anormal köpek davranışları konusunda bilgilendirme). Bu aracın kullanılması sırasında göz önünde bulundurulması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

- a. Yörel eğitim makamları ile işbirliği yapılarak eğitim girişimleri başlatılmalı ve eğitilmiş profesyoneller tarafından gerçekleştirilmelidir. STÖ, programların içeriği konusunda tavsiyelerde bulunabilir ve bunları teşvik edebilir ancak yürütülmesi uzman desteği ile gerçekleştirilmelidir.
- b. Mesajların tutarlılığını sağlamak için köpekler hakkındaki tüm muhtemel eğitim kaynaklarının kullanılması önemlidir.
- c. Veterinerler ve veterinerlik öğrencilerinin de, müşteriler için sorumlu sahiplik hakkındaki kilit mesajlar ve ötenazi yöntemleri gibi popülasyon yönetimi alanındaki eğitim çalışmalarına odaklanması gerekebilir.
- d. Resmi seminerlerden, okullarda verilen biçimsel derslere, hedef kitlelere verilen kitapçık ve broşürlerden, yazılı basın ve TV yoluyla halk arasında farkındalığın artırılmasına ve toplum esaslı programların bir parçası olarak kişilerin tartışmalarına doğrudan

Denizli'de okul çağındaki çocukların eğitilmesi.

DURUM ÇALIŞMASI 3

Eğitim programına örnek

Sri Lanka'nın güney ve doğu sahillerinde, The Blue Paw Trust, tsunami felaketinin ardından gezici veteriner kliniğinin yanında bir de eğitim programı yürütmüştür. Bu programda köpek ve kedi bakımı hakkındaki kitapçıklar, toplum merkezleri ile bölge okullarında yapılan konuşmalar ile veteriner ekipleri üyeleri ile klinik sahasındaki halk arasında yapılan görüşmeler yer almaktadır (hayvan sahiplerinin, programı desteklemek ve cerrahi kısırlaştırma teknikleri hakkında bilgi edinmek üzere kliniklere katılan yerli veterinerlerle tanıştırılması dahil olmak üzere). Bunlar, okullar ve bölgedeki yetkili makamların görüşlerine göre planlanmış ve tasarlanmış (Halk Sağlığı Denetçileri) olup, bölgedeki diğer refah grupları ile ortaklaşa yürütülmüştür.

katılımının sağlanmasına kadar, eğitim mesajları vermenin pek çok yolu bulunmaktadır (bkz. durum çalışması 3).

- e. Eğitimin köpek popülasyonu yönetimi üzerindeki etkilerinin belirlenilebilmesi zaman alabilir; bu nedenle eğitimin etkilerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi yöntemlerinin hem kısa vadeli hem de uzun vadeli göstergeleri içine alması gerekmektedir.

Yasama.

Köpek popülasyonu yönetim programını, yasanın ana esaslarına uygun olması ve tercihen bunlar tarafından desteklenmesi önemlidir. Hayvan Koruma Kanunu ve bunun uygulama yönetmelikleri Türkiye için iyi bir temel oluşturmaktadır. Yasalar, bölgedeki yetkili makamların, kaçak hayvanların kontrolü, toplanması, aşılınması ile köpeklerin iğdiş edilmesinin izlenmesi ve bulundukları yere geri götürülmeleri ve sahiplenilmiş olanların kaydedilmesinden sorumlu olduğunu açıkça belirtmektedir. Ayrıca özel barınaklar, veterinerler, hayvan koruma görevlileri ve hayvan sahipleri için belirlenmiş standartlar ve sorumluluklar da bulunmaktadır. Son olarak ötenazi için şartlar bulunmaktadır. Türkiye'deki en önemli sorunlardan bir tanesi kanunların eşbiçimli olarak yasalaştırılmaması ve etkin şekilde yürütülmemesidir. Örneğin, İstanbul Belediyesi köpekleri toplamakta ancak Kanun hükümlerinin aksine bunları ormanlara götürmektedir. Pek çok belediye kanun kapsamındaki sorumluluklarının farkında olmayıp, kanunun nasıl uygulanacağı konusunda ayrıca eğitimleri gerekmektedir. Hayvan koruma görevlileri ve köpek toplama personelinin eğitilmesi gerekmektedir.

DURUM ÇALIŞMASI 4

Duygulu yaratıklar olan hayvanlar - AB

Avrupa Birliği, duygulu varlıklar olarak hayvanların korunmasının iyileştirilmesi ve hayvan refahına riayet edilmesini sağlamak üzere 1997 yılında Amsterdam Antlaşmasına Hayvan Refahı Protokolü dahil etmiştir. Bu, Üye Ülkelerin, refah gereksinimlerini tam olarak gözetmesini zorunlu kılmaktadır. Bu protokol aynı zamanda şu anda insani şekilde yürütülmesi zorunlu olan köpek popülasyonu yönetimini kapsayan ulusal ve bölgesel yasamanın ana esaslarını içermektedir.

Kayıt ve Tanımlama.

kanuna göre, sokaklara geri bırakılan köpekler ve barınaklarda tutulan hayvanlar için kayıt ve tanımlama yapılması gereklidir. Bununla birlikte, Türkiye'deki pek çok ilçede bu sistem çalışmamaktadır, bunun nedeni belediyelerin bunu nasıl yapacağı konusunda bilgi sahibi olmaması ya da parasal kaynaklarının olmayışıdır. Kayıt ve tanımlama, kayıp hayvanların sahipleri ile yeniden bir araya getirilmesinde oldukça önemli bir araçtır ve zorunlu olan düzenli kuduz aşılması dahil olmak üzere yasamanın yürütülmesi için güçlü bir temel teşkil edebilir. Hayvan tanımlamada ayrı ayrı ya da birlikte kullanılabilecek pek çok yöntem bulunmaktadır. Bunlar üç önemli faktörle birbirinden farklılık göstermektedir: kalıcılık, görünürlük ve uygulama için hayvana anestezi yapılmasının gerekli olup olmadığı. Türkiye'de bazı kentlerde mikroçipler, dövme ve tasmalar/künyeler kullanılmaktadır. Kod numarasında bulunan hane sayısının tüm köpeklerin tanımlanması için yeterli olması ve insan hatalarının (sayıların karıştırılması ve sayıların yanlış okunması gibi) daha az olması nedeniyle şu anda en iyi seçenek mikroçiplerdir. Kayıt bilgilerinin merkezi bir veritabanında tutulması önemlidir. Kayıt altına alma, barınakların köpekleri kendi sahiplerine iade etmesini ya da köpeği mümkün olduğunca hızlı şekilde sahiplendirmesini kolaylaştırabilir.

Sterilizasyon ve gebelik önleme.

Türk kanunlarına göre sahipsiz hayvanların kısırlaştırılması belediyelerin sorumluluğudur. Veterinerler ile hayvan barınakları ve kuruluşlar bu konuda belediyelere yardımcı olacaktır. Köpek popülasyonu yönetimi kalıcı bir sorundur; bu nedenle sürdürülebilirliğin müdahale tasarımı ile ele alınması son derece önemlidir. Sterilizasyon hizmetleri sunabilecek olan özel veterinerlik servisleri ile birlikte çalışmak önemlidir. Böylece, sterilizasyonun faydalarının savunulması ve masrafların bir kısmının karşılanmasına yardımcı olunması ile bölgedeki köpek sterilizasyon hizmetleri için büyümekte olan pazarın desteklenmesini gerekebilir (bkz. durum çalışması 5).

DURUM ÇALIŞMASI 5

Dominik'te sürdürülebilir popülasyon yönetimi oluşturmada bölgedeki veterinerlik mesleği dahil olmak üzere yerel paydaşların katılımına örnek

Bölgedeki köpek popülasyonunun derinlemesine değerlendirmesi, kayda değer toplum katılımı dahil olmak üzere, Dominik'teki kaçak köpek kaynakları ve sorunların algılanması konusunda veri sağlamaktadır. Belediye meclisi, belediye tarafından yürütülen köpek kontrolü tüzüklerinin insancıl ve etkin şekilde uygulanması sorumluluğunun farkına varmıştır. Belediye meclisi, başıboş köpek sayısının sınırlandırılması amaçlayan kapıdan kapıya sosyal yardım programı üzerinden öncelikli olarak veteriner sağlık hizmetlerinin temini, sterilizasyon ve eğitimin yanı sıra ihmal edilen, uygunsuz şekilde kapatılan ya da sağlıklı iyi olmayan sahipli köpekleri etkileyen refah sorunlarına yönelik belediye programının tamamlanması için IFAW'dan yardım talebinde bulunmuştur.

Bölgede çalışan veterinerler projenin tamamlayıcı parçasıydı; projenin değerler sistemi toplum katılımı ve liderlikti. Hem Dominik hem de deniz aşırı bölgelerdeki eğitim programlarının ardından, yabancı personel kilit yerel personel ve paydaşlara uzaktan destek vermiş ve bölgesel koşullara uygun ancak uluslararası standartlar tarafından kabul edilebilir veterinerlik protokolleri hazırlamışlardır. Bu süreç ile bölge halkı, veterinerlik mesleği ve meclis uzun vadede bu projenin tüm unsurlarını üstlenebilecektir.

Toplum esaslı anket sonuçlarının değerlendirmesi için Davis ve ark. (2007) *Preliminary Observations on the Characteristics of the Owned Dog Population in Roseau, Dominica* JAAWS, 10(2), 141-151

Bakımevleri ve sahiplendirme merkezleri.

Barınak kurma Türk Hayvanları Koruma Kanununun bir parçasıdır. Bununla birlikte, başıboş köpek sorununu uzun vadede tek başına çözmeyecektir. Sahiplendirme merkezlerinin işletilmesi oldukça pahalı ve zaman alıcı olabilmektedir. Türkiye'de iyi işletilen barınak örneği çok azdır, Fethiye, Bodrum ve Bursa gibi ancak bunların iyi çalışmasının nedeni de Belediye tarafından desteklenmeleridir. Aynı zamanda aşırı kalabalık ve çok kötü şartlara sahip barınak örnekleri de bulunmakta olup bunlar köpek yönetimi programlarına hiç katkıda bulunmayıp, hayvan refahının nasıl desteklenmesi gerektiği konusunda iyi örnek teşkil edemezler.

Sorumluluğun üstlenilmesinden önce bu merkezlere alternatifler araştırılmalıdır. Örneğin, besleme sistemi çok daha etkili, düşük maliyetli ve hayvanların refahı açısından daha uygun olacaktır (bkz. durum çalışması 6). Öncelikli olarak hayvanların terk edilmesinin azaltılması yöntemi olarak, nedenlerini değil de terk symptomunun kendisini ele alan sahiplendirme merkezlerinin oluşturulmasından çok sorumlu sahipliğin iyileştirmesine yönelik çabalara odaklanılmalıdır.

Mevcut merkezlerin bulunması durumunda, örneğin Belediyenin toplanan başıboş hayvanların yasal olarak tutulması ve şüpheli kuduz vakalarının gözetim altında tutulması için bakımevleri işletmesi/finanse etmesi halinde, yenilerini inşa etmek yerine bu mevcut tesislerin iyileştirilmesi ve genişletilmesi çok daha düşük maliyetli olabilir.

Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında bulunan ve ele alınması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

Sterilizasyon, sahiplendirme, kapasite ve ötenazi konusunda politikaların düzenlenmesi gerekmektedir. Başlangıçta bu politikaların tüm personelin katılımı ile hazırlanması gerekir

K Ozül

Denizli belediye kliniğinde kısırlaştırma.

D Bowles/RSPCA

İstanbul'daki bir barnakta kavgaya eden köpeklerde görülen ısırıklar.

Bazı köpekler sağlık durumları ve/veya davranışları nedeniyle sahiplendirilme için uygun olmayabilir ya da bunlar için yeterli sayıda uygun yuva bulunmuyor olabilir. Bu köpeklerin uzun süre köpek kulübesinde tutuldukları halde refahlarını sağlamak oldukça güçtür. Bu durumda bunların iyiliği için ötenazi düşünülmelidir. Hayvanları Koruma Kanunu kapsamındaki ötenazi politikaları açıktır ancak uygun görülen durumlarda sağlıklı hayvanlara insancıl ötenazi uygulamasına izin verilmesi için daha esnek hale getirilmelidir.

Geldikleri andaki karantina uygulamasından, temizlik, besleme ve egzersiz gibi günlük rutinlere, kayıtların tutulmasından, sahiplendirmeye kadar geçen sürecin her aşaması için barınakların protokollere ihtiyacı vardır.

Bir merkezin tasarımında, hem fizyolojik hem de psikolojik ihtiyaçlar dahil olmak üzere hayvanların refah gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Saha seçimi, kamu alanlarına erişim, fiziksel özellikler ve hizmetler (drenaj ve su kaynakları gibi), potansiyel gürültü kirliliği ile planlama izni ve gelecekteki gelişmeler gibi konular göz önünde bulundurulmalıdır.

Sahiplendirme merkezlerinin parasal kaynakları son derece önemlidir çünkü bu merkezlerin kısa sürede kapatılması oldukça güçtür. Hem sermaye harcamaları hem de işletme masrafları göz önünde bulundurulmalıdır. Bir merkezin işletmeye alınmasından önce bir yıl için hem sermaye masrafları hem de işletme masraflarının hazırlanmış olması önerilmektedir.

Daha ayrıntılı bilgi için *Hayvan barınaklarının tasarımı ve yönetiminde ana esaslar* RSPCA International, 2006 belgesine başvurun.

DURUM ÇALIŞMASI 6

Sahiplendirme merkezlerine alternatif örnek'i

Dünyadaki en büyük nüfus yoğunluğuna sahip bir doğu Asya şehrinde, büyük kaçak köpek popülasyonu ve sınırlı bağış toplama kapasitesi nedeniyle pek çok barınak kısa sürede yıkılmıştır. Pek çok durumda, finansal kaynakların bulunmayışı ve sürekli talep bakım standartlarının çarpıcı şekilde düşmesine ve bunun sonucunda hayvanların sıkıntı içinde olmasına ve personelin zor durumda kalmasına yol açmaktadır. Alternatif olarak, yeni bir kuruluş, terk edilmiş kedi ve köpekleri geçici olarak kendi evlerine almaya gönüllülerden oluşan bir besleme ağı oluşturmaya odaklanmıştır. Bunun bir parçası olarak, kuruluş, kalıcı yuvalar bulununcaya dek hayvanları desteklemeye, tüm ilaç, aşı ve kısırlaştırma masraflarını karşılamayı kabul etmiştir. İlk yıl içinde, kuruluş 40'ın üzerinde bir bakım evi ağı oluşturarak ikinci yıl için bu sayıyı 100'e çıkarmayı hedeflemiştir. Hayvanlar internet aracılığı ile sahiplendirilmiştir, bu ağın bir barınağın asla barındırmayacağı kadar çok sayıda hayvana bir yuva sağlama potansiyeli bulunmaktadır. Hayvanların tümü uygun şartlar altında sahiplendirilmiş olup, bu programın genel giderleri ile yönetim masrafları bir barınağinkinden çok daha düşüktür. Yeni kuruluş, pek çok benzeri projenin başarısızlığa uğradığı bu şehirde başarı göstermiştir.

Guidelines for the design and management of animal shelters' RSPCA International, 2006.

Ötenazi.

Bakım evleri ve sahiplendirme merkezlerinin işletilmesinin bir parçası olarak ötenazi gerekli olacaktır. Sahiplendirilmelerine engel bir durumları olan engelleyen ya da tesislerde kabul edilebilir bir refah düzeyinde bakılmak için yeterince iyi durumda olmayan, tedavi edilemez hastalık, yaralanma, davranış sorunları olan hayvanlar için ötenazi, Hayvanları Koruma Kanunu kapsamına alınmıştır. Sonuç olarak, başarılı bir popülasyon yönetimi programında ötenazinin gerekli olduğu durumlar yalnızca bunlarla sınırlanabilir ve tüm sağlıklı hayvanların iyi bir yuva bulabilmesi sağlanmaya çalışılır. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye de bu duruma kısa sürede gelemeyecektir, ancak iyi bir refah düzeyi sağlayacak yeterli sayıda yuva bulunmaması nedeniyle sağlıklı hayvanlara da ötenazi uygulanacağını kabul ederek bunun için çalışmaya devam etmelidir. Şu anda Hayvanları Koruma Kanunu buna özellikle izin vermemekte olup, buna izin verilmesi için değiştirilmesi gerekmektedir. Ötenazi yapılırken, hayvanın bilincini yitirmesini ve acı çekmeden ölmesini sağlayacak insancıl yöntemler kullanılmalı ve ehliyetli bir kişi tarafından gerçekleştirilmelidir.

Aşılama ve parazit kontrolü.

Hayvan sağlığı ve refahının korunması ve zoonotik hastalıklar sorununun azaltılması için koruyucu veterinerlik tedavileri kullanılabilir. Kuduz hastalığı aşılması Türkiye'de öncelikli bir sorundur ancak uygun ilaç kullanımı ile dahili ve harici parazit kontrolünün yanında pek çok diğer hastalığa karşı da aşılama yapılmalıdır. Bu tedaviler, sorumlu sahiplik, sterilizasyon/gebelik önleme ile kayıt/tanımlama konusundaki eğitimlerle birlikte yapılmalıdır. Aşılama ve parazit kontrolü ihtiyacı hayvan sahipleri tarafından genellikle iyi anlaşılmaktadır, bu nedenle bu hizmetlere erişim sağlanması, hayvan sahiplerinin diğer araçlar hakkındaki konuşmalar ve sözleşmelere ikna edilmesinin en kolay yolu olabilecektir. Bu müdahalenin kullanılması sırasında göz önünde bulundurulması gereken pek çok konu bulunmaktadır:

- Düzenli aşılama ve parazit kontrolünün köpeklerin sağlık durumunu iyileştirmesi beklenmektedir.
- Köpek sahiplerinin genel veterinerlik tedavisini ve tanımlamayı daha fazla kullanmaya teşvik edilmesinde koruyucu tedaviler kullanılabilir. Yerel veteriner merkezlerinin dahil edilmesi önemlidir. Genel veteriner hizmetlerinin değerinin düşmesi riski bulunduğundan, ücretsiz koruyucu tedaviler özenle yapılmalıdır.
- Düzenli koruyucu tedavilerin özendirilmesi mevcut durumların teşhisi ve tedavisine olanak tanır.

Kaynaklara erişim kontrolü.

Köpekler, yiyecek gibi kaynaklara erişimin olduğu halka açık alanlarda dolaşmaya sevk edilmektedir. Özellikle köpeklere müsamaha gösterilmeyen alanlarda dolaşmanın önlenmesi için (örn. okullar ve halka açık parklar), bu kaynaklara erişimin sınırlandırılması gerekmektedir. Yiyecek kaynaklarının kaldırılması ya da yeni yiyecek kaynakları bulmak üzere yer değiştirmeleri sırasında köpeklerin açlıktan ölmelerini önlemek için bu işlem özenle yapılmalıdır. Bu birkaç farklı şekilde gerçekleştirilebilir:

- .Çöplerin evler ve ortak kullanılan çöp kutularından düzenli olarak toplanması.
- Çöp toplama ve imha alanlarının çitle çevrilmesi.
- Sakatat ve iskelet atımının kontrolü.
- Hayvan korumalı çöp kutularının kullanılması, ağır kapaklı çöp kutularının kullanımı ya da bunların köpeklerin ulaşamayacağı yere yerleştirilmesi.
- İnsanların çöpleri kanırtmasının (ve bunun sonucunda istemeden köpekleri beslemeleri)ve insanların bazı bölgelerde köpekleri kasıtlı olarak beslemesinin önlenmesi için eğitim ve yürütme önlemleri.

D Bowles/RSPCA

İstanbul'da yasadışı bir geçici barınaktaki sokak köpekleri.

D. Müdahalenin tasarlanması – Planlama, hedef belirleme ve standartlara uyum

Değerlendirme tamamlanıp, program önceliklerine karar verilip, bu öncelikli sorunların üstesinden gelme yaklaşımları araştırıldığında, programın tamamının tasarlanması ve belgelendirilmesi gereklidir.

Kaynaklara erişim ve sürdürülebilirlik.

Köpek popülasyonu yönetim programları genellikle uzun vadede yüksek düzeyde kaynak gerektirmektedir. Bunlar arasında, insan kaynakları, altyapı ve parasal kaynaklar sayılabilir. Bu nedenle aşağıdaki faktörlerin göz önünde bulundurulması önemlidir:

- Sorumluluk. Kaynak gereklilikleri, sorumlu yetkili makamın bütçesine göre değerlendirilmelidir. Bu Türkiye'de henüz gerçekleştirilmemiş olup, pek çok belediyenin kaynak sıkıntısı nedeniyle yasalara uygun davranmaması ile sonuçlanmıştır.
- Kayıt. Köpek sahipliği için küçük bir ücreti olan kayıt sistemi, geniş kapsamlı programın diğer bileşenleri için finansman sağlayabilmektedir. Hayvanları Koruma Kanunu kapsamında kayıt işlemine izin verilmekte ancak henüz ulusal olarak uygulanmamaktadır.
- İnsan kaynakları. Ücretsiz insan kaynakları ile destek vermeye hazır kişiler olabilir. Örneğin veterinerler, ücretsiz ya da düşük maliyetli bazı hizmetleri verme konusunda istekli olabilir. Veterinerlik öğrencileri de eğitimlerinin bir parçası olarak yardımda bulunmaya istekli olabilir ve her ne kadar gözetim altında olmaları gerekse de bu onların eğitiminin resmi bir parçası haline gelebilir.
- Sürdürülebilirlik. Başlangıçta, programın uzun vadede nasıl sürdürülebileceği planı araştırılmalıdır; insancıl köpek nüfusu yönetiminin başlangıcı vardır ancak devamlı bir faaliyet gerektirdiğinden sonu yoktur.

Amaçlar, hedefler ve faaliyetler.

Program planında, açık ve kabul edilmiş amaçlar ve hedefler bulunmalıdır. Aynı zamanda bu aşamada programın her aşamasında ilerleyişin değerlendirmesine kullanılabilecek göstergelerin tanımlanması önemlidir. Bu göstergeler, programın başarısının izlenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılacaktır, bu nedenle başlangıçta gerekli olabilecek olan temellerin ele alınması önemlidir.

Köpek popülasyonu kontrol programına çok sayıda kuruluşun dahil olması halinde, sözleşmeler yapılması uygun olacaktır, bu şekilde her katılımcı taraf kapsayıcı amaç ve program içerisindeki görevlerinin farkında olacaktır. Bu planlar, faaliyetlerden bizzat sorumlu olmasalar bile programdan etkilenen köpek sahipleri ve paydaşlar gibi son kullanıcılara iletilmelidir, buna bazı yetkili makamlar da dahildir.

Hayvan refahı için standartların belirlenmesi.

Hayvan refahının uygun olan en iyi düzeyde sürdürülmesi amacı, program standartları ile açıkça belirtilmelidir. En iyisi, bu standartların, kabul edilmesi ve anlaşılmasının sağlanması için program içindeki katılımcılar tarafından geliştirilmesidir. Ayrıca desteklenen bu programların düzenli olarak izlenmesi ve bizzat bu standartların kendisinin düzenli olarak gözden geçirilmesi için de bir prosedür bulunmalıdır.

DURUM ÇALIŞMASI 7

Estonya'daki kayıt ve tanımlama sisteminden bir örnek

Tallinn şehir yönetimi, Estonya'da köpekler için kayıt ve tanımlama sistemini zorunlu hale getiren ilk kurumdur. Sistem, Tallinn şehrinin ticari bir şirketten hayvanları ve sahiplerini kaydetmek ve tanımlamak için bir veritabanı geliştirmesini istediği 2006 yılının Ağustos ayında kurulmuştur. Belediye yönetmelikleri, tüm köpeklerin veteriner tarafından yerleştirilen bir mikroçip ile kalıcı olarak tanımlanmasını şart koşturmuştur. Hayvan sahipleri ve hayvanlarına ait ayrıntılı bilgiler, yetkili personelin erişimine açık olan bir veritabanına kaydedilmektedir. Kayıt evrensel olacak biçimde ve tüm Estonya'da aynı sistemin uygulanabileceği şekilde tasarlanmıştır. Sistem, hayvanları tanımlamanın yanı sıra kuduz aşısı gibi bilgilerin de kaydına uygun bir tasarıma sahiptir. Estonya'da hayvan sahiplerinin köpeklerine yıllık aşılama yaptırmayı zorunlu olduğu için, sistemin hayvan sahiplerine kuduz aşısı tekrarı için zamanında hatırlatma yapmak amacıyla kullanılacağı tahmin edilmektedir.

P Agnelli Fethiye SPCA

Fethiye bakım merkezinde sahipsiz köpekler.

Köpek yönetimi programlarında, uygulanması gereken asgari standartları gerektirebilecek olan ortak alanlar aşağıdadır;

- Ameliyat, Köpeklerin tedavi edilmesi ve nakliyesi
- Köpeklerin barındırılması ve bakımı
- Sahiplendirme prosedürleri
- Ölenazi - ne zaman ve ne şekilde gerçekleştirilmeliKayıt tutma ve verilerin düzenli analizi
- Ölenazi - ne zaman ve ne şekilde gerçekleştirilmeli
- Kayıt tutma ve veriliren düzenli analizi

Fethiye' deki seyyar kisirlastirma araci.

P Agnelli Fethiye SPCA

DURUM ÇALIŞMASI 8

Müdahalelerin tasarlanma aşamalarına örnek

A. Durumun anlaşılması:

Başboş köpekler konusunda çok fazla sayıda şikayette bulunulduğu bildirilen X belediyesinde bir anket yapılmıştır. Bu anket, dişi köpek sahibi olan kişilerin %50'sinin bakmak zorunda kaldıkları çok sayıda köpek yavrusuna sahip oldukları ve bunlara yuva bulmanın daima bir sorun olduğunu bildirdiklerini göstermiştir. Bunlar aynı zamanda köpek yavrusunun %45'inin kaybolduğunu bildirmişlerdir. Dişi köpek popülasyonundaki sterilizasyon seviyesinin %3 olduğu görülmüştür; köpek sahipleri bölgedeki veterinerlerin yeteneklerine güven duymadıklarını ve bunun sonucunda köpeklerinin kişiliklerinin değişmesinden endişe duyduklarını belirtmişlerdir.

B. İlgili faktörlere öncelik tanınması:

Öncelikli faktör köpeklerin üremesidir; sahipli popülasyondaki istenmeyen köpek yavrusunun sayısındaki fazlalık, sahili köpeklerdeki sterilizasyon düzeylerinin artırılması ihtiyacı ve veteriner becerileri ve sterilizasyonun köpek davranışları üzerindeki etkilerinin yanlış anlaşılması bir sorundur.

C. Kapsamlı programın bileşenleri:

Yerel veterinerlik altyapısı sayesinde cerrahi sterilizasyon, veterinerlerin cerrahi konusunda eğitilmesi ve sterilizasyonun öneminde yerli köpek sahipleri.

D. Müdahalenin tasarlanması:

Bu nedenle, X belediyesinde, hastalıklara ve yaralanmalara karşı dayanıksız istenmeyen ve başboş köpeklerin sayısının azaltılması için bir amaç belirlenmiştir. Bu amaca ulaşılabilmesi için pek çok hedef belirlenmiş olup, bunlardan bir tanesi 2 yıl içerisinde X belediyesinde sahipli dişi köpeklerin sterilizasyon seviyesinin %3'ten %50'ye çıkarılmasıdır. Hedef olarak %50 seçilmiştir çünkü köpek sahiplerinin %50'si çok sayıda köpek yavrusu sorunu bildirmişlerdir. Hem uygulama kaynakları (klinik süresi ve finansman) hem de bu programın etkilerinin açıkça görülebilmesi için zaman verilebilmesi gibi nedenlerle 2 yıl verilmiştir. Bu, aşağıdaki faaliyetlerin yapılmasını gerektirecektir:

- 4 yerel veteriner merkezinde, veterinerlerin yerel STÖ tarafından desteklenen düşük maliyetli sterilizasyon hizmetleri vermesini sağlayan makbuz sistemi ve düşük maliyetli sterilizasyon konusunda klinik için basit bir pazarlama planı gibi 2 özendirici unsurla birlikte ele alınan eğitim programı ile cerrahi sterilizasyon becerilerinin iyileştirilmesi için eğitim.
- Rösterlerden faydalanan bir eğitim programı ve bölgesel dini lidere odaklanan bölge halkı ağı; köpek sahiplerine hem sağlık ve hem de davranış açısından sterilizasyonun öneminin açıklanması.

E. Uygulama, izleme ve değerlendirme - Program hedeflerine ulaşıyor mu?

Uygulama

Önceliklerin makul şekilde seçilmiş olması ve tasarım aşamasının ayrıntılı şekilde yürütülmesi halinde uygulama anlaşılır olmalıdır. Bu adım, pilot alanlar kullanılan ve programın tam olarak başlatılmasından önce herhangi bir sorunun üstesinden gelinmesini sağlamak üzere dikkatle izlenen aşamalı yaklaşım gerektirebilir.

İzleme ve Değerlendirme.

Program başlatıldığında, ilerleyişin düzenli olarak izlenmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi gerekli olacaktır. Bu;

- hem problemlerin hem de müdahalenin başarılı unsurlarının vurgulanması ile performansın iyileştirilmesine yardımcı olunması,
- Sorumluluk açısından, hem bağışçılar/destekçiler hem de müdahalenin alıcı ucunda bulunan kişiler açısından programın hedeflerine ulaştığının gösterilmesi için gereklidir.

İzleme, programın düzenli ayarlamaları planladığı ve bunlara imkan tanıdığını kontrol etmeyi amaçlayan sürekli bir süreçtir. Değerleme, programın istenen ve belirlenen etkiye sahip olduğunu kontrol etmek üzere genellikle belli aşamalarda

gerçekleştirilen periyodik bir değerlendirmedir. Değerleme aynı zamanda gelecekteki yatırımlar ve programın devamı konusundaki kararlarda temel olarak kullanılmalıdır. Her iki prosedür de tasarım aşamasında seçilmiş olan göstergelerin ölçülmesini içerisine almaktadır, çünkü bunlar farklı aşamalarda programın önemli aşamalarını yansıtmaktadır (bkz. örnek olarak durum çalışması 9).

İzleme ve değerlendirme programın önemli bir parçası olmalı ancak çok zaman alıcı ya da pahalı olmamalıdır. Ölçülmesi gereken ve belli bir doğruluk düzeyinde ölçülebilen değişikliklerin yansıtılması becerilerine ilişkin olarak, doğru gösterge listesinin seçilmesi bu aşamanın başarısında anahtar olacaktır. Bu göstergelerin seçilmesi için, programın neyi ve neden amaçladığının ve müdahalenin bunu nasıl gerçekleştireceğinin açıkça planlanması önemlidir.

En iyisi izleme ve değerlendirmeye, ilgili tüm paydaşların görüşlerinin alındığı ve tavsiyelerde bulunma sürecine dahil oldukları katılımcı bir şekilde yapılmalıdır.

İzleme ve değerlendirme konsepti karmaşık değildir, ancak nelerin ölçülmesi gerektiği, bunun ne şekilde yapılacağı ve sonuçların nasıl analiz edilerek, kullanılacağı konusunda verilmesi gereken pek çok karar bulunmaktadır.

DURUM ÇALIŞMASI 9

Başlangıçta durum çalışması 7'de tanıtılan projenin her aşaması için sadece bir (genellikle birden fazlası gereklidir) önerilen göstergeyi gösteren proje matrisi

	AŞAMALAR	ÖLÇÜLECEK OLAN GÖSTERGELER	ÖLÇÜLEN SEÇENEKLER NELERDİR?
Etki	X belediyesinde istenmeyen başboş köpeklerin sayısında azalma	Altı ayda bir yapılan popülasyon anketi - X belediyesi içinde 500 m ² 'lik örnek bloklarda başboş köpek popülasyonunun doğrudan sayımı	DEĞİŞİM
Sonuç	Sterilize edilmiş sahipli köpek yüzdesinde artış	Gelişigüzel seçilmiş köpek sahiplerine köpeklerinin sterilize edip edilmediğinin sorulduğu yıllık anket	ETKİ
Sonuç	Her ay V sayıda köpek sterilize edilmiş ve tedavi görmüştür	Klinik kayıtlar programın parçası olarak sterilize edilen köpek sayısını göstermektedir	ÇALIŞMALAR
Faaliyet	Düşük maliyetli cerrahi sterilizasyon programı	Programa kaydolun klinik sayısı	
Girdiler	Bölgedeki veterinerlerin eğitilmesi ve X sterilizasyonun %50'sine ayrılan parasal kaynak		

Bu ekin amacı kısım A'da ortaya atılan kapsayıcı soruların araştırılmasıdır. Her bir kapsayıcı sorunun altında, cevapların araştırılmasında kullanılacak araçlar için tavsiyelerle eşleştirilen bir dizi alt soru bulunmaktadır. Bu, ayrıntılı ve kuralcı bir liste oluşturulması anlamına gelmemekte ve bu konunun daha ayrıntılı incelenmesini gerektirmektedir.

1. Köpek popülasyonu ve bunun kategorilerinin büyüklüğü konusunda tahminde bulunmak için	
ALT SORULAR	ARAÇLAR/YÖNTEMLER İÇİN TAVSİYELER
Başıboş ve kapalı kategorilerinin her birinde şu anda kaç köpek bulunuyor? Başıboş köpeklerin hem sahihsiz hem sahipli başıboş köpekler olacağını göz önünde bulundurun.	yerli köpek sahiplerine sahip oldukları köpek sayısının sorulduğu ve bakımevlerinde o anda bulunmakta olan köpek sayısını (o anda bakımevinde bulunmayanlar sokak araştırmasında görülen popülasyonun bir parçası olabilir) araştırarak anketle eşleştirilen sokak köpeği popülasyon araştırmaları (tanımlı alanda kaç başıboş köpek görüldüğü). Gerçekçi ve anlamlı veriler elde edilmesi için anketlerin tasarımında deneyimin gerekli olduğunu göz önünde bulundurun.
2. Başıboş köpeklerin nereden geldiğinin, başka bir deyişle bu köpeklerin kaynağının ne olduğunun ve bu kaynakların neden mevcut olduğunun anlaşılması için	

ALT SORULAR	ARAÇLAR/YÖNTEMLER İÇİN TAVSİYELER
Başıboş köpek popülasyonunun zamanla nasıl değişiyor ve nasıl korunuyor? Sahipli köpek popülasyonu başarılı şekilde üreyebilir durumda mı, bu sahihsiz köpekler, yavrularına erişkinlik dönemine gelene dek bakabiliyor mu?	Zaman içerisinde sahihsiz köpek popülasyonunun her yaş sınıfındaki (yavru, genç ve yetişkin) köpek sayısını gözlemleyin. Yavrulama mevsiminde, her iki popülasyonda da, kaçının hayatta kaldığını görebilmek için hem başıboş sahipli hem de sahihsiz popülasyondaki bir batından doğan köpek yavrularını gözlemleyin.
Caddelere bırakılan istenmeyen sahipli köpekler başıboş popülasyonun bir parçası haline geliyor mu? Sahipli köpeklerin serbestçe dolaşmasına izin veriliyor mu?	Köpek sahipleri anketi. Bunlara köpeklerinin özel mülk içinde mi tutulduğunu ya da daha önce herhangi bir köpeği terk edip etmediklerini (ya da tanıdıkları başka birine) sorun.
Terk etme ya da başıboş dolaşma bir sorun ise, bu neden meydana geliyor? Bu davranışların altında yatan inanışlar, tutumlar ya da çevresel faktörler nelerdir?	Bu tür davranışların ardındaki tutum ve inanışların ölçülebilir şekilde ölçülmesi güç olabilecektir (sayısal düzenli ölçek kullanılarak). Tartışmalar ya da ilgili deneyime sahip insan grupları (köpek sahipleri ya da hayvan sağlığı çalışanları) ile açık formatlı görüşmelerin kullanılması görüşlerin dile getirilmesinde faydalı olabilecektir. Bu grupları küçük ve gayri resmi olarak oluşturun ve tartışmaya yön verecek yönlendirilmiş soruların kullanılması ile konular çevresinde serbest görüşmelere izin verin.

Zehirlenmiş bir köpek.

3. Köpek popülasyonu tarafından karşı karşıya kalınan refah sorunları nelerdir ve bunlar neden meydana gelmektedir?

ALT SORULAR	ARAÇLAR/YÖNTEMLER İÇİN TAVSİYELER
Refah ölçümüne hayvan esaslı değerlendirme (hayvanların doğrudan gözlemlenmesi) ya da kaynak esaslı değerlendirme (hayvanların refahı açısından önemli kaynaklara hayvan erişiminin ölçülmesi) ya da bunların ikisinin bileşimi. Köpek popülasyonunda, özellikle başıboş hayvanların bir bölümünü oluşturan popülasyonlarda refahın ölçülmesi, üzerinde oldukça az durulan bir alandır. Bununla birlikte, hayvanların refahı için çalışan bizler için, önemli alt soruların bazılarında bunu ele almaya çalışmak önemlidir	Sağlık durumuna ilişkin olarak başıboş köpeklerin doğrudan gözlemlenmesi (bedensel durum skorları, topallık, yaralanmalar, cilt durumları,vb).
Başıboş köpek popülasyonunun refah durumu nedir ve refah sorunları ne kadar yaygındır?	Sahipli köpeklerin sağlık durumları ve sahiplerine karşı davranışları bakımından doğrudan gözlemlenmesi (sahibinin köpeğe karşı daha önceki tutumunun araştırılması için) Sağlık hizmetleri, yiyecek, su, barınak, vb. kaynaklarının teminine ilişkin olarak köpek sahipleri anketi
Geçerli kontrol önlemlerinden etkilenen köpek popülasyonunun refah durumu nedir? Örneğin, barınaklardaki köpeklerin refah durumu nedir? Eğer varsa, kullanılan ötenazi yöntemleri nelerdir?	Karşılaştırma yapılabilmesi için diğer kategorilerdeki köpekler için kullanılan aynı kriterlerin kullanılması ile barınaklardaki köpeklerin doğrudan gözlemlenmesi. Sunulan kaynaklar ve ötenazi için kullanılan yöntemler hakkında barınak yetkilileri ile yapılan görüşmeler.
Farklı türler (kapalı, sahihsiz ya da sahipli başıboş) ya da farklı yaş gruplarındaki köpekler için hayatta kalma oranları nelerdir? Kısa süreli hayatta kalma, kötü sağlık durumuna işaret ettiğinden hayatta kalma oranı refah durumuna işaret etmektedir.	Köpekler zaman içerisinde izlenmeksizin, sahihsiz başıboş popülasyonun hayatta kalma oranının ölçülmesi güçtür. Köpek sahiplerine, kendi haneleri içerisinde geçen yıllar içerisinde ölmüş olan köpekler hakkında soruların sorulduğu anket, sahipli hayvanların hayatta kalma oranı ve hayvanların neden olduğu konusunda tahminde bulunulmasını sağlayabilir (bu rakamlar oldukça farklı olduğundan, genç ve erişkin köpek yavrularının hayatta kalma oranı ayrıca ele alınmalıdır)

4. Köpek popülasyonunu kontrol etmek için hem gayri resmi hem de resmi olarak şu anda neler yapılmaktadır ve neden?

ALT SORULAR	ARAÇLAR/YÖNTEMLER İÇİN TAVSİYELER
İnsanlar yerel köpek nüfusu yönetimi ile ilgili bir sorun olduğunu düşünüyor mu? Köpeklerin kendisinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?	Farklı geçmişlere sahip olan insan grupları ile yapılan tartışmalar. Bu grupları küçük ve gayri resmi olarak oluşturun ve tartışmaya yön verecek yönlendirilmiş soruların kullanılması ile konular çevresinde serbest görüşmelere izin verin. Şikayetlerin doğası, sayısı ve coğrafi konumu hakkında ilgili yetkili makamlarına sorular yöneltin.
Köpek popülasyonunun yönetilmesine yönelik olarak şu anda neler yapılmaktadır?	Köpek popülasyonu yönetimi için geçmişteki, mevcut ve gelecekteki planların anlaşılması için ilgili tüm paydaşlarla görüşmeler. Yerel hükümet, veterinerlik kuruluşları, STÖ ve köpek sahiplerinin kendilerini ele alın.
Köpek popülasyonu yönetimine ilişkin hangi yasalar mevcuttur?	Köpekleri ilgilendiren kanunlar hakkında hem merkezi hem de yerel hükümetten bilgi alın- ilgili yönetmeliklerin birden fazla kanunda yer alması mümkündür (örn. hastalık kontrolü, veterinerlik yönetmelikleri, çevre yönetmelikleri, vb.)

EK B: Çok paydaşlı bir kurul oluşturmak

Aşağıda paydaş katılımı ve katkıda bulunulmasında kullanılabilecek sürece bir örnek bulunmaktadır, farklı ölçekteki programlar için bu tür bir süreç uyarlanabilecektir (küçük toplum projelerinden ulusal programlara kadar):

- Köpek popülasyonundan çıkar sağlayan ve bundan sorumlu kişilerden bir çalışma grubu oluşturma. Bu çalışma grubu, başlangıçtaki veri toplamının tasarlanması ve yürütülmesi ile yerli köpek popülasyonunun değerlendirilmesinden sorumlu olacaktır.
- Başlangıç değerlendirmesinin ardından bu çalışma grubu, ilgili her bir paydaştan temsilcilerin bulunduğu resmi kurul oluşumunda yer alabilecektir. Bu kurul en azından bir iş tanımı, üye listesi ve üyelerin görevleri, düzenli toplantılara katılım taahhüdü ile eylem planı güncellemeleri ve açık bir amaç oluşturmalıdır. Şu anda Türkiye’de bunun çalışan iyi örnekleri bulunmaktadır.
- Kurul içerisindeki her üye, kendi paydaşlarının köpek popülasyonuna ilişkin ihtiyaçlarını temsil etmekle sorumludur (örn. halk sağlığı zoonotik hastalıkların kontrol edilmesini gerektirecektir, STÖ refahın iyileştirmesini isteyecek ve belediye meclisi de gürültü şikayetlerinin azaltılmasını isteyebilecektir). İlk değerlendirmeden elde edilen veriler ve her bir paydaşın ihtiyaçlarına dayanılarak, bir dizi amaç belirlenebilir, bu çerçevede amacın ve her bir paydaş tarafından neyin başarı ya da başarısızlık olarak görüleceğinin açıkça anlaşıldığı bir program planı oluşturulabilir
- Her bir paydaş tarafından yapılması beklenen yatırım dahil olmak üzere, programın kısa ve uzun vadede başarılı kılınması için gerekli olan finansal taahhüt meclis tarafından tartışılmalı ve kabul edilmelidir.

- Programın gerçekleştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirmesinde her bir kurul üyesinin sorumluluğunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir. İlerlemenin güncellenmesi ve izleme ve değerlendirme sonuçlarının ve programda yapılması gerekli olan değişikliklerin görüşülebilmesi için düzenli toplantılar yapılması gerekecektir.
- Her ne kadar üyelik kaçınılmaz şekilde değişse ve gelişse bile köpek popülasyonu yönetimi kalıcı bir sorun olduğundan kurul daimi olacaktır.

Aşağıda kurulun işleyişinin iyileştirilmesi için tavsiyeler yer almaktadır:

- Programın kilit noktalarda canlandırılması ve geliştirilmesi için seminerler ve atölyelerden faydalanılabilir. Bu Şu anda Ankara ve Edirne gibi bazı şehirlerde uygulanmaktadır.
- İdari konular gibi ayrıntılar dahil olmak üzere (örn. tutanaklar, toplantı düzenlemeleri vb.) görevlerin açıklığa kavuşturulması gerçekçi beklentilerin oluşturulmasına yardımcı olacaktır, bunların aynı zamanda düzenli olarak gözden geçirilmesi ve uygun oldukça sıra ile yer değiştirmesi gerekmektedir.
- Kurul, halkın programa duyduğu güvenin artırılması için mümkün olduğunca şeffaf olmalıdır.
- Bu kurulda kaçınılmaz şekilde farklı görüşler ifade edilecektir, bu durumun nasıl yönetileceği konusunun anlaşılması, uyumun sağlanmasına yardımcı olacaktır.

The Alliance for Rabies Control
UK registered charity number: SC 037112
www.rabiescontrol.org

Humane Society International
2100 L Street NW, Washington, DC, 20037, United States
Tel: +1 (202) 452 1100
www.humanesociety.org

International Fund for Animal Welfare
International Headquarters, 411 Main Street, PO Box 193
Yarmouth Port, MA 02675, United States
Tel: +1 (508) 744 2000
www.ifaw.org

International

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, Wilberforce Way
Southwater, Horsham, West Sussex RH13 9RS, United Kingdom
Tel: +44 300 1234 555 www.rspca.org.uk
A charity registered in England and Wales no: 219099

World Small Animal Veterinary Association
www.wsava.org

World Society for the Protection of Animals
1st Floor, 89 Albert Embankment, London SE1 7TP, United Kingdom
Tel: +44 (020) 7587 5000
www.wsipa-international.org
UK registered charity number: 1081849

031007